

Van neuzen tot kussen

Caroline van Overbeeke

Leids Dagblad (24 December 1998)

In Indonesië kun je ruzie krijgen als je iemand met links de hand schudt, Nepalese vrouwen mag je niet aanraken en in Nieuw-Zeeland wordt er geneusd in plaats van gekust. Begroeten lijkt universeel maar is dat niet.

De Groenlandse Inuit-eskimo's zijn niet dol op begroeten. Ze vinden het een typisch westers 'vermaak'. Toch hebben ook zij zich aangepast. "De witte man heeft het handenschudden bij de eskimo's geïntroduceerd", zegt cultureel antropoloog en Inuit-kenner, dr. J. Oosten van de Leidse universiteit.

"De eskimo's hebben ook geleerd 'Hoe gaat het met jou?' te vragen. Zij zeggen letterlijk: 'Hoe ben jij?' Het antwoord kan zijn: 'Ik ben niet hoe!', wat zoveel wil zeggen als: er is geen reden om dat te vragen. Je hoeft alleen naar iemands welzijn te informeren als er iets aan de hand is, vinden de Inuit. In dit antwoord ligt dus een stukje cultuurkritiek besloten. Als je een woning van de Inuit binnenkomt, ga je je ook niet voorstellen. Dat is gewichtigdoenerij die niet wordt gewaardeerd. Je bent gast en stelt jezelf dus niet centraal. Wat je doet, is rustig gaan zitten, meestal achteraan bij de deur. Je wacht tot het woord tot je wordt gericht. Meestal doen de Inuit dat door jou iets te eten of te drinken aan te bieden."

Vroeger kon het gebeuren dat een westerling in de kleine eskimo-nederzettingen 'begroet' werd door een dorpeling in volle oorlogsuitrusting. Oosten: "De komst van een vreemdeling bracht indertijd een flinke spanning mee. Je kon dan ook van alles verwachten: er werd je voedsel aangeboden, je kreeg vuistslagen, of, in extreme gevallen werd je gedood."

Ook afscheidnemen interesseert de Inuit niet echt. "Men vertrekt gewoon. De geringe animo voor dat soort ceremonies heelt te maken met het feit dat eskimo's vroeger met tientallen in kleine dorpjes woonden. En dan was het onzin om elkaar steeds gedag te zeggen." Hoe minder je jezelf manifesteert, des te groter je beschaving, vinden de eskimo's bovendien. In Nederland is begroeten wel ingeburgerd. Sterker nog, het wordt nog steeds tamelijk onbeleefd gevonden als mensen zich in gezelschap niet voorstellen. Daarbij dien je elkaar de hand te schudden. Kennen mensen elkaar wat beter, dan mogen ze zelf zoenen. In Nederland gebeurt dat meestal drie keer op de wang, iets dat Italianen of Fransen niet in hun hoofd halen.

Die trekken na twee zoenen hun gezicht schielijk terug, waardoor het kan gebeuren dat de derde zoen op het puntje van iemands neus belandt, of, nog gênanter, op iemands mond terecht komt. De typisch Nederlandse zoengewoonte wordt door publicist Jan Kuitenbrouwer de 'Brabantse drieklapper' genoemd.

Handen schudden is een westerse gewoonte die volgens sommigen zoveel wil zeggen als: 'Ik ben ongewapend'. Maar in de Verenigde Staten is handen geven niet erg gebruikelijk. Amerikanen zeggen 'Hi' en glimlachen er vriendelijk bij. Ook de Britten hebben het niet zo op handen schudden, althans de hogere kringen niet. De upper class stelt zich simpelweg aan de ander voor door het noemen van de naam en het minzaam knikken met het hoofd. De ander kan de genoemde naam voor de zekerheid nog 's herhalen.

Ook in Japan is handen schudden niet gewoon, Japanners buigen naar elkaar bij wijzen van begroeting. Soms neemt dat ridicule vormen aan. Als niet helemaal duidelijk is wie 'de hoogste' is, kunnen Japanners dat buigen vrij lang volhouden. Een vermakelijk gezicht voor buitenstaanders. Handen aanraken behoort tot de ongebruikelijke gebaren en wordt zelfs als onbeleefd ervaren. Dat geldt ook voor kussen in het openbaar. Japanners tonen hun emoties nu eenmaal niet graag waar anderen bij zijn.

Neuzen is geen gewoonte van eskimo's zoals sommigen op school hebben geleerd, maar komt voor op de Fiji-eilanden en bij sommige andere volkeren in Oceanië. Zo mocht koningin Beatrix neuzen tijdens een bezoek aan Nieuw-Zeeland. Deze bijzondere vorm van begroeten neemt overigens niet de plaats in van handen schudden. Alleen met personen met wie een zekere graad van intimiteit bestaat wordt geneusd. Deze aandoenlijke vorm van begroeten komt dus neer op een alternatief voor de westerse kus. Die westerse zoen lijkt ingeburgerd maar is allerminst een voor de hand liggende begroetingswijze.

"Hoe goed ken je een dame voordat je haar een kus geeft?", vraagt cultureel antropoloog Oosten zich al'. "De keuze voor een begroetingsritueel is meteen een sociale beslissing." Jan Kuitenbrouwer heeft voor dit kus-dilemma een eenvoudige oplossing bedacht: de 'trekproef. Bij twijfel over een kus trekt men de wederpartij een beetje naar zich toe. Stuit dat op verzet, dan is het nog geen tijd om te zoenen. Geeft de ander mee, dan kan je erop rekenen dat er gezoend mag worden; tijd voor de Brabantse drieklapper.

In Indonesië is zoenen taboe en zijn openlijke liefkozingen uitzonderlijk. Aanraken wordt beschouwd als een poging om seksuele toenadering te zoeken. "Ik zoende eens een leuk meisje op haar wang", vertelt de Leidse promovendus B. Barendregt die onderzoek doet op Zuid-Sumatra. "Nou, dat was geen goed idee. Dat werd beschouwd als huwelijksaanzoek en het scheelde niet veel of haar ouders gingen naar me op zoek."

Ook is het niet erg handig om de ander met links de hand te schudden. De linkerhand is in Indonesië taboe omdat hij wordt gebruikt voor het reinigen van het achterwerk. Wat helemaal niet mag omdat het een slecht voorteken zou zijn. is het aanraken van iemands hoofd. Begroetingen in het Midden-Oosten vereisen een langdurig ritueel waarbij mensen in wisselende bewoordingen naar elkaars gezondheid vragen. Alleen leden van dezelfde sekse mogen elkaar kussen, en dan alleen als men elkaar goed kent. Elkaar oppervlakkig kennende mannen mogen het gebaar van licht omarmen maken. Voor man en vrouw 'in het openbaar' geldt: een slap handje. Ten strengste verboden: hel aanraken van orthodoxe en gesluierde vrouwen.

In Rusland is het niet goed om iemand boven de drempel van zijn woning de hand te drukken. In de Russische folklore geldt de drempel namelijk als de verblijfplaats van de huisgeest. Handen schudden kan dus beter als je binnen bent. Een favoriete bezigheid in Rusland, dat handen schudden: het gebeurt - net als in Frankrijk - bij elke ontmoeting.

De bergvolkeren van Nepal doen weinig aan begroeten, aldus de Leidse talenonderzoekers R. Huysmans en J. Opgenort. "Je kunt daar maandenlang verblijven, bij dorpingen in hun hut, maar een innige groet bij het vertrek is er niet bij. Er wordt 'dag' gezegd of 'we zien elkaar nog wel' en dat is het dan. Alsof je de volgende dag gewoon weer terugkomt. De mensen daar zijn niet erg aanrakerig."

De formele groet in Kathmandu is: 'Namasté'. Daarbij worden de handen gevouwen en een lichte buiging gemaakt. Nepalese vrouwen worden niet aangeraakt, terwijl jongens in Kathmandu op dat gebied juist erg actief zijn en hand in hand lopen.

De meeste begroetingsrituelen kunnen westerlingen zich vrij snel eigen maken. Maar sommige gebaren zijn wel erg onlogisch. Zo bestaat er een volk in Zuid-Oost Azië dat bij het vertrek een wenkende in plaats van een wuivende beweging maakt. Daarbij wordt niet verwacht dat je onmiddellijk op je schreden terugkeert. Bedoeld wordt alleen: 'We hopen dat je snel terugkomt!' Ook Ghanezen nemen op een aparte en enigzins verwarrende manier afscheid. Ze zeggen bij hun vertrek: 'I am coming!'. Daarmee bedoelen ze dus: 'Ik kom terug'.